

cos humà y las sévas funcions y fa, com diuen, anatomia, obrint ab ganivetets y estudiant totas las parts del cos dels cadavres; y are recordo que un, al explicar li que feyan trossets dels cadavres dels homes els metjes, y dels animals els menescals, me preguntá si eran morts els cadavres, que es com si preguntés si era mort un mort; y allavors li vaig explicar aquell cas cert de un curandero, que encara volia curar un bou escorxat.

Donchs bè; un bon pagés ha de coneixer la terra y las plantas si no vol anar á las foscas, com hi aniria un tintorer que no conegués els colors y un fuster que no conegués las fustas.

La planta es un gran artista, que fa cosas maravellosas, moguda per el suprem Artista, qu' es Dèu; la planta ho fa casi tot ab carbó, ayre y aygua: el principal aliment de la planta, diriam el sèu pa, es el carbó; pero carbó que 'l oxigen del ayre fa assimilable convertintlo ab ácit carbónich; y dit ácit carbónich, que fa viure á la planta, á nosaltres ens mataria; es dir, que la planta 'ns prepara la vida ab el gas carbónich que 'ns donaria la mort; y si no fos la planta que se 'l menja, no viuriam, perque no tindriam aliments y 'ns asfixiariam com quan cau una persona dintre un cup de rahims quan fermentan.

Tot lo que fermenta, tot lo que crema, tot lo que 's pudreix, totas las personas y animals que respiran, exhalan ácit carbónich que va á la atmósfera; y aquestas mortals emanacions durant tants cents anys, es clar que 'ns ofegarian si la Divina Providencia no hagués encarregat á las plantas de menjarse dit gas pera alimentarse y purificar l' atmósfera: aixis l' atmósfera sempre 's carrega de carbó y la planta se 'l va menjant; de las despullas de la mort la planta 'n treu la vida per ella y per nosaltres.

¿Y cóm absorbeix l' ácit carbónich la planta, cóm respira?—Las fullas están plenas d' uns foradets molt petits, que s' anomenan *estomas*, ó sia bocas molt petites, tan petites que hi ha fulla que 'n porta un milló. Per aquets millóns de foradets respira la planta, no ayre com nosaltres, sino l' ácit carbónich de l' ayre que per nosaltres es veneno, per ella es salut y vida; penetra dintre las fullas, y ab l' acció del sol descomponen ó descreman, que podriam dir, dit ácit carbónich, quedantse ab el carbó y torna á enviar á l' atmósfera l' oxigen, qu' es gas respirable per nosaltres, que 'ns dona vida; aquesta separació que 'ls químichs han de treballar molt per lograrla, la fa la fulla ab molta facilitat, pero ab l' ajuda del sol, perque sense la llum del sol no ho pot lograr: aixis veyem que una planta que no li toqui 'l sol ni la llum, se va debilitant, se va tornant groga y prima y acaba per morir-se. Tots sabem que colguem las escarolas perque se tornin blancas, ó á lo menos las lliguem per privar las fullas de dintre, del sol y de la llum, ab lo qual se tornan tendras, y que 'ls ápits y cars no 's podriam menjar sense colgals de terra.

Son tan amants las plantas del sol y de la llum, que s' ha observat que posant plantas en lloch fosch, y deixant un foradet, la planta s' estira cap á la banda del forat, buscant llum y sol.

L' ayre impur, despullat del carbó per la planta, se torna pur per respirar nosaltres y 'ls animals.

Aixis com las abellas van desde las arnas ó buchs cap á las flors á carregarse